

*М. П. Денисенко,
д. е. н., професор, професор кафедри економіки, обліку та аудиту,
Київський національний університет технологій та дизайну МОН України*

АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

M. Denisenko,
doctor of Economics, Professor, Professor Department of Economics, accounting and auditing,
Kyiv national University of technologies and design Ministry of education of Ukraine

THE ALGORITHM OF FORMATION OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE TOURIST COMPANY

Досліджено проблеми формування алгоритму побудови системи економічної безпеки туристичного підприємства, визначено основні елементи та етапи побудови системи економічної безпеки туристичного підприємства.

The problems of formation of the algorithm for constructing the system of economic security of tourist enterprise, the main elements and stages of construction of the system of economic security of tourism enterprises.

---

*Ключові слова: туризм, економічна безпека, туристична індустрія.
Key words: tourism, economic security, the tourism industry.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

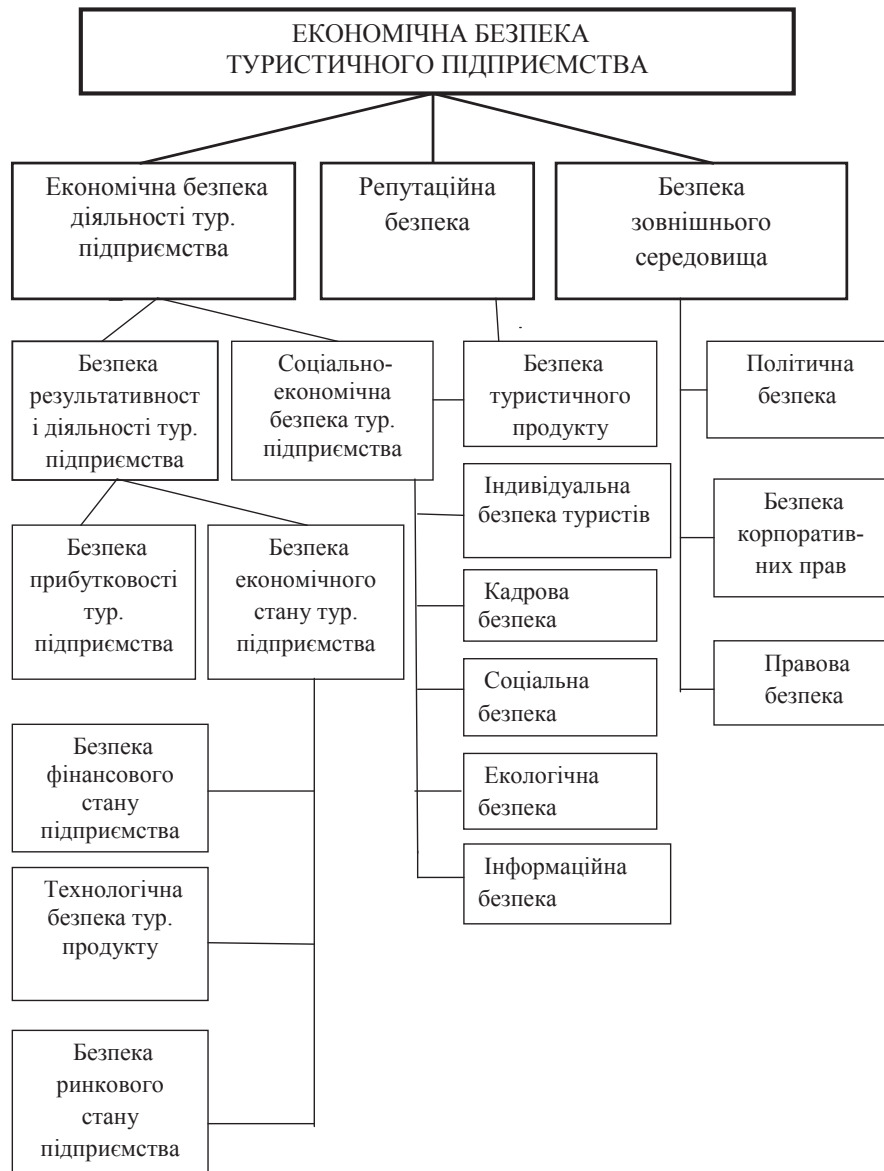
В умовах глобальної нестабільності сфера туризму є однією з небагатьох галузей народного господарства, в якій спостерігається позитивна динаміка. За оцінкою Всесвітньої Туристичної Організації, середні темпи розвитку туризму в 2—3 рази перевищують середньорічні темпи зростання національної економіки в цілому. Для багатьох країн в'їзний туризм перетворився на основне джерело доходів від експорту. Частка туризму в ВВП провідних країн світу становить 7—8%.

Україна, незважаючи на свій високий рекреаційний, історичний, культурний і духовний потенціал, наявність величезних екологічно чистих геогра-

фічних районів, займає незначне місце на світовому туристичному ринку. Тому на перший план виходить проблема забезпечення конкурентоздатності та економічної безпеки туристично-рекреаційного комплексу України, яке безпосередньо пов'язано з впровадженням у суб'єктах туристичної індустрії сучасних принципів управління економічною безпекою.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний вклад у дослідження теорії і практики забезпечення економічної безпеки туристичних підприємств внесли праці вітчизняних та зарубіжних вчених

Рис. 1. Класифікація складових економічної безпеки підприємства

Джерело: (авторська розробка).

Белоногова А.Г., Биржакова М.Б., Кокорєвої О.В., Корж Н.В., Корнієнко О.М., Christian M., Nilsson-Andersen, проте, проблеми управління економічною безпекою туристичних підприємств залишаються недостатньо розробленими.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Метою роботи є визначення алгоритму побудови системи економічної безпеки туристичного підприємства.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність вирішення наступних задач: розробити ієрархічну структуру складових економічної безпеки туристичного підприємства; визначити етапи побудови системи економічної безпеки туристичного підприємства; сформулювати основні елементи системи економічної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У відповідності до Закону України "Про туризм" безпека в галузі туризму — це сукупність факторів, що

характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму [1]. Таким чином, економічна безпека туристичного підприємства виступає складовою загальної безпеки в туризмі.

Система економічної безпеки суб'єкта господарювання є характеристикою його здатності до реалізації цілей та основних бізнес-стратегій при відповідних зовнішніх умовах шляхом захисту від існуючих і потенційних загроз та використання можливостей, що надає зовнішнє середовище [6, с. 27].

Системою економічної безпеки (СЕБ) є комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних і пропагандистських заходів, спрямованих на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз [4, с. 39].

Предметом економічної безпеки туристичного підприємства виступають правові, економічні та вироб-

ничі відносини, матеріальні, фінансові та інформаційні ресурси, які визначають його здатність забезпечувати досягнення поставлених цілей.

Т. Іванюта, А. Заїчковський відзначають, що об'єктами економічної безпеки підприємства виступають види діяльності підприємства; його майно та ресурси, в тому числі людські [2].

Об'єкт економічної безпеки туристичного підприємства визначає зміст безпеки, мету і засоби її забезпечення, безпосередньо впливає на формування системи та механізмів її забезпечення. Особливості діяльності туристичного підприємства обумовлюють принципи та функціональні складові безпеки та впливають на вибір суб'єкта економічної безпеки.

Загрози, які виникають у процесі звичайної діяльності туристичного підприємства, утворюються всередині самого підприємства і пов'язані з виробництвом і реалізацією його турпродукту. Вони зумовлюють зниження результативності основної діяльності підприємства і впливають на ринкову вартість бізнесу. Прикладами такого виду загроз можуть бути: низька якість організації та планування туристичної діяльності підприємства, порушення фінансової дисципліни, не своєчасне погашення зобов'язань підприємства, у тому числі з виплат працівникам, низька кваліфікація персоналу, використання неконкурентоздатного туристичного продукту тощо.

На основі комплексної багаторівневої класифікації загроз розроблено ієрархічну структуру складових економічної безпеки туристичного підприємства (рис. 1).

Алгоритм побудови системи економічної безпеки туристичного підприємства охоплює такі послідовні етапи:

- вивчення специфіки бізнесу підприємства, його сегмента на ринку туристичних послуг;
- аналіз зовнішніх і внутрішніх загроз економічної безпеки туристичного підприємства, вивчення інформації про потенційних кризових ситуаціях, їх причини та шляхи врегулювання;
- аудит наявних коштів із забезпечення безпеки та аналіз їх відповідності виявленим загрозам;
- розробка мети та стратегії економічної безпеки туристичного підприємства;
- моделювання нової системи економічної безпеки туристичного підприємства.

Безпека бізнес-процесів забезпечує безперервність технології надання туристичних послуг та якості туристичного продукту. До базових процесів відносять "Вхід", який передбачає комплекс заходів, покликаних зберегти або збільшити вхідні потоки ресурсів з метою забезпечення діяльності туристичного підприємства як системи.

Сутність економічної безпеки трансформаційного процесу полягає в підвищенні ефективності переходу від "входу" до "виходу" та залежить від специфіки виробничої діяльності туристичної фірми. Переважно на туристичному ринку України туристичні фірми представлені туроператорами та турагентами. Трансформаційний процес туроператорів передбачає: формування (комплектацію) турів; просування турів; гуртову реалізацію турів; забезпечення обслуговування туристів у межах програми туру.

Особлива увага в безпеці бізнес-процесів туроператора має приділятися контролю та оперативному супроводу турів, нормативно-правовому, документальному, фінансово — комерційному та інформаційно-маркетинговому забезпеченню тур продукту, формуванню системи відповідальності за виконання робіт.

Підприємства-туроператори найчастіше організують зв'язок із споживачами через турагентів. Сутність трансформаційного процесу турагента залежить від угоди з туроператором. При формуванні деяких туристичних продуктів агентське підприємство може виконувати більшість функцій туроператора. Проте в більшості випадків цей процес обмежується наданням інформаційних послуг, укладанням угод між туристом та турагентом.

Основна задача базового процесу "вихід" полягає в реалізації туристичного продукту з запобіганням незаконності його складових.

Способи забезпечення економічної безпеки визначає суб'єкт безпеки. Виокремлюють два види суб'єктів економічної безпеки: особи та структурні підрозділи, що функціонують безпосередньо на підприємстві та організації та посадові особи, що не входять до складу підприємства.

Формування системи економічної безпеки та створення її суб'єктів залежать від розмірів підприємства та його можливостей. Як правило, підприємства малого бізнесу користуються послугами зовнішніх спеціалізованих підприємств (консалтингових, охоронних, детективних тощо). Підприємства середнього бізнесу можуть користуватися комбінованою системою економічної безпеки, спираючись на можливості і ресурси власних підрозділів безпеки, за необхідності використовуючи аутсорсингові технології. Великі підприємства створюють систему економічної безпеки з власною службою та потужними ресурсами [3, с. 43].

Спеціалізовані служби безпеки представлені в організаційній структурі великих туроператорів. Турагенти не мають навіть спеціальних посад для забезпечення економічної безпеки.

Економічна безпека туристичних підприємств здійснюється під впливом суб'єктів зовнішнього середовища. В результаті державного та регіонального прямого та опосередкованого впливу з боку органів державної влади змінюється рівень економічної безпеки туристичних підприємств. Елементами державного регулювання економічної безпеки туристичної діяльності виступають нормативно-правові акти; заходи з сприяння просування туристичного продукту на внутрішньому та світовому туристичному ринку; ліцензування і стандартизація суб'єктів туристичної індустрії та елементів комплексного туристичного продукту; виділення прямих бюджетних асигнувань; податкове та митне регулювання; надання пільгових кредитів; сприяння розвитку наукових досліджень в сфері туризму тощо.

Основне значення системи економічної безпеки туристичного підприємства полягає в тому, що вона повинна мати попереджувальний характер, а основними критеріями оцінки її надійності та ефективності є:

— забезпечення стабільної роботи підприємства, збереження і примноження фінансів і матеріальних цінностей;

— попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій, пов'язаних з діяльністю "зовнішніх" або "внутрішніх противників" [5, с. 179].

У режимі стійкого функціонування туристичному підприємству слід акцентувати головну увагу на підтримку нормального ритму виробництва та надання послуг, на запобіганні матеріального або фінансового збитку, на недопущенні несанкціонованого доступу до службової інформації та руйнування комп'ютерних баз даних тощо.

У кризові періоди розвитку найбільшу небезпеку для туристичного підприємства представляє руйнування його потенціалу (виробничого, технологічного, науково-технічного і кадрового) як головного фактора життєдіяльності підприємства, його можливостей.

Крім цього на діяльність туристичних підприємств чинять прямий та опосередкований вплив суспільні організації. Наприклад, Асоціація лідерів турбізнесу України (АЛТУ) проводить Національний туристичний форум, який сприяє всебічному розвитку в'їзного і внутрішнього туризму в Україні, розробив і впроваджує "Кодекс усталеної ділової практики та правил професійної етики суб'єктів туристичної діяльності", розробляє Заходи із вдосконалення законодавчо-нормативного регулювання у галузі туризму. Представники АЛТУ беруть активну участь з діяльності Громадських рад при Мінінфраструктури, Держпідприємстві та Державному агентстві України з туризму та курортів, Економічної ради при УСПП та Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України. Міжнародні програми та заходи також опосередковано впливають на економічну безпеку туристичних підприємств України. Серед таких можна виокремити: USAID "Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність", ЕС "Підтримка Державного агентства України з туризму та курортів".

До зовнішнього середовища суб'єктів економічної безпеки відносять також департаменти та підрозділи економічної безпеки контрагентів, що співпрацюють з туристичним підприємством. Такими виступають туристичні оператори країн, що приймають або направляють туристів. У процесі надання комплексної туристичної послуги задіяні такі компанії-контрагенти, що надають транспортні послуги, проживання і харчування, екскурсійні та страхові послуги. Їх підрозділи економічної безпеки також є суб'єктами економічної безпеки підприємства.

До основних елементів системи економічної безпеки відносять принципи, які умовно поділяють на базові та спеціальні [4, с. 39].

До базових принципів економічної безпеки відносять законність, пріоритетність заходів попередження, комплексність, плановість, своєчасність, неперервність, обґрунтованість, економічна доцільність, спеціалізація, взаємодія та координація, поєднання гласності та конфіденційності.

Спеціальні принципи економічної безпеки відображають специфіку діяльності туристичного підприємства.

До таких відносять диверсифікованість діяльності, баланс інтересів туристичного підприємства та туриста, оперативне реагування на виникнення загроз, пов'язаних з діяльністю контрагентів.

ВИСНОВКИ

Формування системи економічної безпеки туристичних підприємств є необхідною складовою менеджменту в умовах глобальної нестабільності.

Комплексна система економічної безпеки туристичного підприємства повинна включати комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, які здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами туристичного підприємства, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних або юридичних осіб, які можуть привести до суттєвих економічних втрат і забезпечення економічного зростання в майбутньому.

Література:

1. Закон України "Про туризм" від 18.11.2003 № 1282-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 13, ст. 180).
2. Іванюта Т.М. Економічна безпека підприємства. — навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Т. М. Іванюта, А.О. Заїчковський — К.: Центр учбової літератури. 2009. — 256 с.
3. Коробчинський О.Л. Методика формування системи безпеки підприємства / О.Л. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — №4 (94). — С. 41—45.
4. Охрименко О.О. Соціальні аспекти безпеки сфери туризму в умовах глобалізації / О.О. Охрименко // Стратегічна панорама — 2006 — № 1. — С. 38—41.
5. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молоді. — 2010. — № 10. — С. 178—181.
6. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. д-ра. екон. наук / Л.Г. Шемаєва. — К., 2010. — 41 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "About tourism".
  2. Ivaniuta, T.M. and Zaickovskiy A. (2009), Economic safety of the enterprise [Economic safety of the enterprise], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
  3. Korobcinskiy, O.L. (2009), "The method of formation of system of safety of the enterprise", Aktual'ni problemy ekonomiky, pp. 41—45.
  4. Okhrymenko, O.O. (2006), "Social aspects of security in the sphere of tourism in the conditions of globalization", Stratehichna panorama, pp. 38—41.
  5. Shevchenko, I. (2010), "Peculiarities of formation of economic safety of the enterprise", Nauka moloda, pp. 178—181.
  6. Shemaieva, L.H. (2010), "Economic security of enterprises in the strategic interaction with subjects of external environment", Ph.D. Thesis, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 21.11.2013 р.